

UZLUKSIZ KASBIY RIVOJLANISHNI TA'MINLASHDA “LIFE-LONG LEARNING” TAMOYILI ASOSIDA O‘QITISHNING SAMARADORLIGI

Haqnazarova Nilufar Quranboyevna - mustaqil izlanuvchi

O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy ta’lim tizimi kadrlarini qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti

Annotatsiya: Maqolada “insonning butun hayoti davomida ta’lim olishi” ta’lim sohasidagi asosiy prinsiplar sifatida tadqiq qilingan. Shuningdek, uzluksiz kasbiy rivojlantirishning asosiy yo‘nalishlari, “life-long learning” tamoyili asosida o‘qitishning samaradorligi ilmiy-pedagogik jihatdan asoslangan.

Kalit so‘zlar: uzluksiz kasbiy rivojlanish, "hayot davomida o‘qish" tamoyili, uzluksiz ta’lim, hayot davomidagi ta’lim tizimi.

Аннотация. В статье рассматривается «обучение на протяжении всей жизни человека» как главный принцип в сфере образования. Также научно и педагогически обоснованы основные направления непрерывного профессионального развития, эффективность преподавания по принципу «обучения на протяжении всей жизни».

Ключевые слова: непрерывное профессиональное развитие, принцип «обучения на протяжении всей жизни», непрерывное образование, система обучения на протяжении всей жизни.

Abstract. The article examines "learning throughout a person's life" as the main principles in the field of education. Also, the main directions of continuous professional development, the effectiveness of teaching based on the principle of "lifelong learning" are scientifically and pedagogically based.

Key words: continuous professional development, "lifelong learning" principle, continuous education, lifelong learning system.

KIRISH

Bugungi kunda mehnat bozorining tobora globallashuvi va texnologik yangiliklar natijasida odamlarning kasbiy malakalarini uzluksiz ravishda yangilab borishi hayotiy zaruratga aylangan. Xususan, “life-long learning” yoki uzluksiz ta’lim tamoyili shaxsiy va kasbiy

rivojlanishda muhim omil bo‘lib qolmoqda. Ushbu yondashuv nafaqat ma‘lum bir kasb yoki sohada, balki butun umrlik o‘rganish jarayonida qo‘llaniladi. Insonning bilim olish ehtiyoji doimo o‘zgarib turadi, shuning uchun yangi bilim va ko‘nikmalarni o‘zlashtirish zarurati ham doimiydir.

“Life-long learning” tamoyili, shuningdek, zamonaviy ta‘lim tizimlarida innovatsion yondashuvlar va texnologiyalarni qo‘llash orqali yanada samaraliroq bo‘lishi mumkin. Bu tamoyilning asosiy maqsadi – insonning bilimlari va ko‘nikmalarini doimiy ravishda oshirib borish va ularni ish bozorida muvaffaqiyatli qo‘llashga yordam berishdir. Ushbu maqolada uzluksiz kasbiy rivojlanishni ta‘minlashda “life-long learning” tamoyili asosida o‘qitishning samaradorligi, uning zamonaviy ta‘lim tizimlariga ta’siri va istiqbollari haqida batafsil tahlil qilinadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODOLOGIYASI

Life-long learning – hayot davomida o‘qish. Hayot davomida o‘qish shaxsiy rivojlanishga qaratilgan mustaqil ta‘limning shakli hisoblanadi. Garchi hayot davomida o‘qish standartlashtirilmagan bo‘lsa-da, odatda, maktab, universitet yoki korporativ mashg‘ulot kabi rasmiy o‘quv muassasalaridan tashqarida ro‘y beradigan o‘qishni ta’riflash uchun ishlatiladi.

Biroq, hayot davomida o‘qish norasmiy ta‘lim bilan cheklanishi shart emas. Bunga insonni o‘zining shaxsiy sifatlarini rivojlantirish uchun ixtiyoriy tarzda bilimlarini oshirishini aytsak ham to‘g‘ri bo‘ladi. Ushbu maqsadga erishish vositasi norasmiy ta‘lim ham, rasmiy ta‘lim ham bo‘lishi mumkin. Ba’zi kontekstlarda “Hayot davomida o‘qish” atamasi Lesli Uotkins tomonidan yaratilgan va professor Klint Teylor (CSULA va Temple City birlashgan maktab okrugi boshlig‘i) tomonidan 1993-yilda qo‘llanilgan "umr davomida o‘rganuvchilar" atamasidan paydo bo‘lgan. Ta‘lim faqat bolalik yoki sinfda emas, balki butun hayot davomida va turli vaziyatlarda sodir bo‘lishini tan oladi. Birinchi marta Hayot davomida o‘qish 1962 yilda “pensiya o‘rganish” bo‘yicha tajriba sifatida The New School for Social Research (hozirgi New School University) da boshlangan. Keyinchalik, Amerika Qo‘shma Shtatlari bo‘ylab shunga o‘xshash guruhlar tashkil etilgandan so‘ng, ko‘pchilik bir xil yoshdagi nafaqaga chiqmagan shaxslarni qamrab olish uchun “Hayot davomida o‘qish”

nomini tanladi. Henry Ford “o‘qishni to‘xtatgan har bir kishi, yoshi 20 da bo‘ladimi yoki 120 da, o‘qishni davom ettirayotgan kishi unga ko‘ra yosh bo‘ladi” deb aytgan.

Yurtimizda “hayot davomida o‘qish” atamasi dastlab 2018 yillardan boshlab ilmiy adabiyotlarda qayd etila boshlandi. Bunda pedagoglarining uzluksiz ta‘limi va uni tashkil etish tamoyillari, pedagogik mahorati va kasbiy rivojlanishiga yangicha qarashlar, katta yoshdagilarning mustaqil ta‘limi, uni tashkil etishning usul va vositalari, shuningdek, an‘anaviy va hayot davomida o‘qitishning farqli jihatlari haqida batafsil yoritildi. Mualliflar ta‘kidlashicha, uzluksiz ta‘lim bir tomondan “hayot davomida o‘qish”ni anglatga, boshqa talqini avval olingan ma‘lumot, kattalarning o‘ziga xos ehtiyojlari, shuningdek, ta‘limiy faoliyat tajribasi va amaliy ko‘nikmalariga ega bo‘lgan kattalarni o‘qitish texnologiyalariga e‘tiborni qaratgan kattalar ta‘limini nazarda tutadi. Bunda asosiy e‘tibor mutaxassislarni o‘zlarining ish joyida mehnat faoliyati xususiyatlarini hisobga olgan holda “takomillashtirish”ga qaratiladi. Shu bilan birga, kelajakda ularning uzluksiz kasbiy rivojlanishning manbalaridan foydalanish imkoniyatlari ham nazarda tutiladi. P.Jarvisning ta‘kidlashicha, umrbod o‘rganishbu doimo turli xil ijtimoiy vaziyatlarni boshdan kechiradigan jarayon bo‘lib, bu ularning idrok etilayotgan mazmuni keyinchalik o‘zgarib, butun hayotga qo‘shilib boradi. Bu jarayon odamning shaxsiyatiga xos bo‘lgan tanani ham, ongni ham (bilim, ko‘nikma, qarashlar, qadriyatlar, hissiyotlar va hislar) doimiy o‘zgarishlarga va tajriba orttirishga olib keladi. Ushbu tadqiqotda “life-long learning” tamoyilining ta‘limdagi samaradorligini o‘rganish uchun adabiyotlarni tahlil qilish va empirik ma‘lumotlar asosida qiyosiy uslubdan foydalanildi. Ilmiy manbalar sifatida xalqaro va mahalliy ta‘lim tizimlari, xalqaro tashkilotlarning hisobotlari, O‘zbekiston ta‘lim tizimi bo‘yicha amaliyotlar o‘rganildi.

Adabiyotlarni tahlil qilish jarayonida, “life-long learning” tamoyili qabul qilingan davlatlar va bu jarayonni yanada samaraliroq qilish uchun qo‘llanilgan ta‘lim texnologiyalari chuqur o‘rganildi. Shuningdek, mazkur tamoyilning amaliyotda qanday natijalarga olib kelishi va ta‘lim tizimining raqamli komponentlar bilan boyitilishi masalalari ko‘rib chiqildi. Masalan, Yevropa va Osiyo davlatlarida qo‘llanilgan uslublar qiyoslandi. O‘zbekiston tajribasida esa, bu tamoyil qanday qo‘llanilayotgani va uni kuchaytirish imkoniyatlari tahlil qilindi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Pedagoglarning uzluksiz malakasini oshirish, ularni uzluksiz kasbiy rivojlantirish jarayonida umrbod o‘qish (“life-long learning”) tamoyilini qo‘llashga doir xorijiy va mahalliy ilmiy tadqiqot ishlarining tahlilini umumlashtirish hamda kuzatishlarimiz natijasida “hayot davomida o‘qish” tushunchasiga quyidagicha ta’rif berdik: “Hayot davomida o‘qish” (yoki butun umr davomida o‘rganish) – bu yoshi va faoliyat sohasidan qat’iy nazar, insonning shaxsiy yoki kasbiy manfaatlariga asoslangan holda doimiy ravishda yangi bilimlarni izlash va to‘plash konsepsiyasi. Amalda ushbu konsepsiya insonni shaxsiy o‘rishga undaydi, shuningdek, mehnat bozorida raqobatbardoshlikni oshiradi. “Hayot davomida o‘qish” – bu umrbod o‘qitish faoliyati. Bu shaxsni rivojlantirishga yo‘naltirilgan va ushbu rivojlanish uchun qulay sharoitlar yaratishga asoslangan. Har qanday (yosh, ijtimoiy va tashkiliy) cheklovlar yo‘qligi sababli, ushbu global ta’lim yondashuvi tanlangan yo‘nalish bo‘yicha yangi bilim, ko‘nikma va malakalarni doimiy ravishda o‘zlashtirishni va natijada shaxsiy ta’lim tizimini nazarda tutadi. Bu jarayonda tugallangan ta’lim mavjud emas, u umr bo‘yi davom etadi, shu bilan birga zamonaviy axborot jamiyatidagi barcha yangiliklar va o‘zgarishlarga o‘z vaqtida javob berishga imkon beradi. Uning konsepsiyasi – bu doimiy ravishda o‘rganish va rivojlantirish, eskirgan g‘oyalar va yondashuvlarni yangi usullar va ilg‘or qarashlar bilan almashtirish, texnologik rivojlanishning barcha yutuqlaridan foydalanishni anglatadi. Ushbu konsepsiyaning dastlabki g‘oyalari o‘tgan asrning o‘rtalarida paydo bo‘lgan va hozirda turli sohalarning ko‘plab xodimlari doimiy ravishda uzluksiz kasbiy rivojlantirish kurslarida qatnashadilar. Hayot davomidagi ta’lim – bu ham kasbiy, ham shaxsiy ehtiyoj va sabablarga ko‘ra bilim va ko‘nikmalarni doimiy ravishda yangilash konsepsiyasi. Uzluksiz ta’lim konsepsiyasi yoshi va faoliyat sohasidan qat’iy nazar o‘rganish, shuningdek, har qanday ehtiyojlarni ro‘yobga chiqarish va rivojlantirish imkoniyatini beradi. Ushbu konsepsiyani tushunish va hayot davomida o‘qish iqtisodiyot va butun jamiyat uchun foydali ta’sir ko‘rsatadi.

N.B.Kusheva va V.I.Terexovalar “hozirgi vaqtda umrbod ta’lim olish zarurati iqtisodiy tarmoqlar, bozorlar, globallashuv jarayonlari, texnologik yutuqlar va postindustrial iqtisodiyotga o’tish tezligining o’zgarishiga javobdir”, – deb hisoblaydilar.⁶

Tahlillar natijalari ko’rsatadiki, uzluksiz ta’lim tamoyilining qabul qilinishi va amaliyotga tatbiq etilishi ta’lim tizimining sifatini sezilarli ravishda oshiradi. Jumladan:

1. Malaka oshirish: Mutaxassislarning malaka oshirish dasturlari orqali doimiy ravishda yangilanib borishi ish unumdorligini oshirdi. Jumladan, Yevropa Ittifoqining ko’pgina mamlakatlarida “life-long learning” tamoyiliga asoslangan dasturlar orqali ta’lim olganlar orasida kasbiy kompetentsiyalar va ish joyida muvaffaqiyat ko’rsatkichlari sezilarli darajada oshdi.

2. Raqamli ta’lim: Raqamli texnologiyalarning ta’lim jarayonida keng qo’llanilishi ushbu jarayonning samaradorligini yanada oshirdi. Masalan, O’zbekistonning turli hududlarida masofaviy ta’lim usullarining joriy etilishi, ayniqsa, pandemiya davrida, keng imkoniyatlar yaratdi va ta’lim sifati oshdi.

3. Shaxsiy rivojlanish: Ta’limning bu turi nafaqat kasbiy rivojlanish, balki shaxsiy rivojlanishga ham katta ta’sir ko’rsatmoqda. Insonning yangi bilimlarni o’zlashtirishi va yangi ko’nikmalarni o’rganishi uning fikrlash qobiliyatini kuchaytiradi, ijodiy salohiyatini oshiradi va umumiy hayot sifatiga ijobiy ta’sir qiladi.

4. Ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanish: Ta’limdagi bu yondashuv jamiyatning iqtisodiy rivojlanishiga ham katta ta’sir ko’rsatadi. Innovatsion texnologiyalarni egallash va yangi bilimlarni hayotga tatbiq qilish orqali ishchilarning raqobatbardoshligi ortadi, bu esa umuman jamiyatning iqtisodiy ko’rsatkichlariga ham ijobiy ta’sir qiladi.

Yuqoridagilardan ko’rinadiki, xorij mutaxassislarning nuqtai nazariga ko’ra, hayot davomidagi ta’lim – bu klassik ta’lim doirasidan tashqariga chiqadigan ixtiyoriy tizim. Uzluksiz ta’lim norasmiy ravishda amalga oshiriladi va katta moliyaviy sarmoyalarni nazarda tutmaydi. Ya’ni, yangi sohada muvaffaqiyatga erishish xarajatlari uzliksiz ta’lim yoki to’liq oliy ma’lumot bilan taqqoslanmaydi. Kompyuter texnologiyalari tufayli masofadan turib baholarsiz va pedagoglarning qattiq nazoratisiz o’qish mumkin. Natijada,

⁶ Кущева Н.Б., Терехова В.И. Концепция непрерывного образования взрослых как социальный институт инноваций // Интернет-журнал «Мир науки» 2016, Том 4, номер 3.

ta'lim oluvchi diplom olmaydi, ammo bunday ta'lim tizimi ko'proq imkoniyatni ta'minlaydi.⁷

XULOSA

Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash lozimki uzluksiz kasbiy rivojlantirish jarayonlari faqatgina malaka oshirish kurslarida o'z aksini topmasligi, aksincha pedagoglarimiz o'z ustida muntazam, kerak bo'lsa har kuni ilmiy adabiyotlar hamda internet manbaalaridan samarali foydalangan holda bilim, ko'nikma va malakalarni oshirib borishlari zarur.

Yuqoridagi tahlillar natijasida “life-long learning” tamoyilining uzluksiz kasbiy rivojlanishni ta'minlashda qanday muhim rol o'ynashi aniqlandi. Ushbu yondashuv shaxsiy va kasbiy rivojlanish uchun zarur bo'lgan bilim va ko'nikmalarni doimiy ravishda yangilab borish imkonini beradi. Raqamli texnologiyalarning rivojlanishi bilan bu jarayon yanada qulay va samarali bo'lmoqda. O'zbekiston va boshqa davlatlar uchun bu yondashuv kelajakdagi rivojlanish va global raqobatbardoshlikni ta'minlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Ushbu tamoyilni kengroq joriy qilish uchun xalqaro tajribalardan foydalanish, davlat va xususiy sektordagi o'quv dasturlarini birlashtirish va raqamli texnologiyalardan unumli foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Чурекова Т.М. Теоретико-методологические основы непрерывного образования личности в инновационных образовательных учреждениях. Дисс. доктор педагогических наук, 2002. – с 397.
2. Ильин М.Э., Юн С.Г. Мир на пути к SMART-обществу: сб. науч. докл. междунар. образоват. форума, 9–10 окт. 2012, Москва, Крокус Экспо. – М., 2012. – С. 117-119.

⁷ Шахмарова Р.Р. Непрерывное образование – основа развития личности в современном обществе / Международный научно-исследовательский жур-нал № 05 (59), Часть 2. Май. – с 85-87.

3. Марданшина Р.М. Модели непрерывного образования в едином образовательном пространстве на рубеже XX-XXI веков. Дисс. кандидат педагогических наук.
4. Ждан А.А. Управление системой непрерывного образования российской федерации. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата экономических наук. Москва.: 2009. – с 26.
5. Кущева Н.Б., Терехова В.И. Концепция непрерывного образования взрослых как социальный институт инноваций // Интернет-журнал «Мир науки» 2016, Том 4, номер 3. <http://mir-nauki.com/PDF/21PDMN316.pdf>.
6. Шахмарова Р.Р. Непрерывное образование –основа развития личности в современном обществе / Международный научно-исследовательский журнал № 05 (59), Часть 2. Май. – с 85-87.

IMPROVING THE EDUCATION PROCESS WITH INNOVATIVE DIGITAL TECHNOLOGIES

Jumabayeva Nargiza Odilbekovna

Foreign philology faculty Urgench state pedagogical institute choqqam@gmail.com

Abstract: The research emphasizes how technological factors and historical context both impact the research topic. Technology plays a crucial role in facilitating the transformation and improvement of education, while the prevailing context is a significant driver in encouraging the integration of new technologies into the education system and the enhancement of education. Furthermore, the study pinpoints three key areas of focus in the field: physical education, digital transformation, and professional development in the context of digital technology promotion. This research provides a well-defined framework for the application of digital technology in education, offering valuable guidance for